

STATUL, CRIZA, INSTRUIREA ȘI GÂNDIREA ECONOMICĂ

*Prof. univ. dr. hab., Sergiu CHIRCĂ,
Catedra MS, ASEM, membru de onoare al Academiei Române*

Rezumat. *Există o corelație directă și puternică între aceste patru noțiuni: între **stat** (ce fel de țară există), **criză** (ce fel de criză și cu ce caracter), **instruire** (modelul și seriozitatea acestuia) și **gândirea economică** (mentalitate) etc.*

În ceea ce privește Republica Moldova, trebuie să menționăm, de la bun început, că aici există un stat cu puține acte în regulă, și acelea de ordin politic, deoarece actualul stat Republica Moldova are drept temelie decizia celor mai mari călăi ai omenirii – Hitler și Stalin – care au hotărât, în baza unui pact secret încheiat la 23 august 1939, să reîmpartă Europa conform intereselor lor expansioniste. În felul acesta, Germania hitleristă a cedat Basarabia și Nordul Bucovinei, parte legitime și componente ale României, iar Uniunea Sovietică stalinistă a ocupat aceste regiuni istorice ale românilor. Astfel, a luat naștere Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, formată din șase județe ale Basarabiei și șase raioane din partea stângă a Nistrului, componente ale RASSM, formată în 1924, pe teritoriul Ucrainei, cu scopul de a crea o bază pentru expansiunea sovietică în România și Balcani. Deci, Republica Moldova a fost creată din două componente alogene: o parte din teritoriul României, cu populație predominantă de români, și o altă parte, mai mică, din teritoriul Ucrainei Sovietice, cu o populație predominantă de slavi – ucrainenii și rușii. Apoi, au urmat deportările masive ale populației române (1941, 1949, 1951) și aducerea populației de origine slavă, cu scopul de a schimba structura demografică a populației și a lichida elementul românesc de bază. Menționăm că, deși regimul sovietic de ocupație a promovat o politică de genocid fizic și spiritual și a dezmembrat Basarabia în trei părți (nordul și sudul cu ieșirea la Marea Neagră au fost cedate Ucrainei), sovieticii așa și nu au putut să distrugă elementul românesc. Basarabia românească, totuși, a supraviețuit timp de 46 de ani, deși a suferit enorm și a fost slăbită (1).

Așadar, formarea RSSM nu are niciun document juridic internațional, iar declarația de Independență de la 27 august 1991 reprezintă doar un act politic ce confirmă independența noului stat față de Uniunea Sovietică și de Federația Rusă – succesoarea imperiului. Aceste părți alogene ale statului au influențat dezvoltarea Republicii Moldova chiar de la bun început. Această influență se resimte și actualmente.

Ceea ce avem astăzi și la ce putem să ajungem a prevăzut, încă în secolul XIX, renumitul economist englez *John Stuart Mill* (1806-1873), care a demonstrat științific că, dacă poporul îi lipsește sentimentul de solidaritate (tocmai ce avem în R. Moldova timp de 25 de ani de „independență”) și dacă el vorbește și scrie în diferite limbi (caracteristic pentru statul moldovenesc), atunci nu poate să existe o opinie publică unită și foarte necesară pentru o dirijare și gestionare consolidată a țării. Aceasta-i temelia, anatomia și fiziologia politică, economică și socială a statului moldovenesc. O astfel de construcție statală poate să existe doar provizoriu, nicidecum mult timp. Natura acestui stat a generat, de la bun început, crize în toate domeniile și aceste crize sunt cronice, care se mai agravează fie sub presiunea crizelor economico-financiare mondiale sau regionale, fie în urma neînțelegerilor și abuzurilor partidelor politice și liderilor acestora, care, de asemenea, sunt cronice. În felul acesta, statul Republica Moldova, pe parcursul celor 25 de ani de independență, se află în crize economice, financiare, politice, sociale, culturale, spirituale și așa mai departe. Pe parcursul acestor ani, nu a fost niciun semestru liniștit, fără explodări și diferite crize, iar cu venirea lui Vladimir Putin în fruntea Federației Ruse și declarația acestuia de a forma URSS-2, situația devine și mai tragică în Republica Moldova.

În 2009, când tineretul a scos de la putere partidul comunistilor, Uniunea Europeană, în politica sa de vecinătate, a pus accentul pe trei state: R. Moldova, Ucraina și Georgia. Și, în interiorul Republicii Moldova, apăruseră niște premise reale de apropiere și aderare la UE. Însă amestecul direct al forțelor neoimperiale ruse, în frunte cu V. Putin, precum și slăbiciunile politicianilor moldoveni față de bani, au schimbat situația radical. În felul acesta, s-a consolidat sistemul oligarhic, creat

după 2001, de către comuniști. S-a început lupta între clanurile oligarhice și pierderea încrederii UE în statul R. Moldova. Dacă la Summitul de la Vilnius (Lituania), din 2013, Moldova a obținut anularea vizelor în spațiul UE și a semnat acordul de asociere, apoi, la Summitul din 21-22 mai 2015 de la Riga (Letonia), R. Moldova a lăsat o impresie negativă și mai marii din UE au declarat că țara noastră „poate doar să viseze la UE” (Donald Tusch).

Apare, desigur, logica întrebare: de ce s-a întâmplat așa și R. Moldova a dat dovadă că oligarhii ei nu vor în UE? Aderarea și integrarea în UE s-au dovedit a fi, pentru majoritatea oligarhilor, dar și pentru unele partide, inclusiv cele de la putere (Partidul Democrat, în primul rând), doar un brand politic și numai. În plus, liderii partidelor de la putere au găsit limbaj comun cu forțele mafioate din Federația Rusă și, în comun, au distrus sistemul financiar-bancar, au cedat Aeroportul Internațional Chișinău forțelor mafioate ruse, au furat un miliard de dolari și au spălat cu mafioții ruși peste 21 de miliarde de dolari americani, la care au participat trei bănci din Federația Rusă, după cum urmează: Alfa-Bank, AKB „Интерпромбанк” și „Газпромбанк” (2). În felul acesta, acțiunile oligarhilor moldoveni au lovit în politica UE de a promova sancțiuni contra Federației Ruse în legătură cu agresiunea acesteia față de Ucraina și ocupația Crimeei. Rezultă că acești oligarhi au ajutat financiar regimul lui V. Putin, ceea ce vine în contradicție directă cu interesele naționale ale Republicii Moldova și cu interesele strategice ale UE.

Desigur, apare o altă întrebare: de ce oligarhii moldoveni, formal, s-au pronunțat pentru UE, dar, în realitate, s-au raliat la interesele mafioate și expansionate ale Federației Ruse?

La început, acești oligarhi sperau că integrarea Republicii Moldova în UE va avea drept urmare venirea în țară a unor fonduri și resurse financiare considerabile, ceea ce le va spori și veniturile acestora. Ulterior, în baza exemplului României, care a declanșat o luptă reală și masivă cu corupția și oligarhii (în România, aceștia sunt numiți baroni), aceștia și-au dat seama că dacă, în UE, poporului îi va fi mai bine, pe ei, însă, îi așteaptă pușcăria, în timp ce, colaborând cu forțele mafioate și expansionate din Rusia, nimeni nu se vor atinge de ei. În Federația Rusă,

corupția, mafia și spălarea de bani e o practică oficială. În aceste condiții, Kremlinul a mai trimis în R. Moldova și niște hoți de ai s-ăi cu interese politice pentru a-i „ajuta” pe hoții din Moldova (Ilan Shor etc.). Așadar, prin corupere, Kremlinul a lichidat economia și sistemul bancar al țării și a distrus securitatea statului R. Moldova, ceea ce permite Moscovei să subordoneze acest stat intereselor sale geopolitice.

Concomitent, Kremlinul a slăbit susținerea financiară a Tiraspolului, urmărind unirea părții basarabene a țării cu regimul separatist din stânga Nistrului și impunerea Chișinăului achitarea datoriilor separatiștilor pentru gazele naturale în mărime de 5 miliarde de dolari, ceea ce ar însemna falimentul statului Republica Moldova, care și așa devine din ce în ce mai slab, imprevizibil și mai sărac. La aceste acțiuni, mai contribuie și oligarhii Moscovei, din rândul cetățenilor Republicii Moldova, în fond, niște trădători oficiali (I. Dodon, R. Usatîi și alții).

Concluzia privind situația socio-economică din R. Moldova și evoluția acestui stat constă în faptul că Kremlinul a distrus sistemul sangvin (financiar-bancar) al economiei și a devenit stăpân pe economie și infrastructură **unu;** **doi:** subordonează R. Moldova Federației Ruse, nu prin agresiune militară, ci prin corupere și dezmembrare; **trei:** a provocat ura poporului contra actualei guvernări și contra partidelor, chipurile, proeuropene, deci contra UE. Acestea-s procesele și situația din interiorul Republicii Moldova.

Cât privește Uniunea Europeană, apoi și aici au loc anumite procese, nu chiar favorabile Republicii Moldova. În primul rând, în urma alegerilor, s-a schimbat componența instituțiilor de bază ale UE, au venit alți oameni cu pregătire și interese ce diferă de conducerea veche. În al doilea rând, liderii partidelor din R. Moldova s-au discreditat în fața conducătorilor UE și a liderilor multor țări. Cel mai mult și-au pierdut încrederea, în Republica Moldova, Angela Merckell, dar și alți conducători. În al treilea rând, liderii UE s-au convins, în realitate oligarhii noștri i-au convins că UE nu dorește în componența sa o altă Grecie în persoana Republicii Moldova, în care sistemul oligarhic e mai periculos decât cel din Grecia. În aceste condiții dramatice și tragice,

când poporul și-a pierdut încrederea în toate partidele politice și în liderii acestora, unica scăpare și speranță rămâne **mișcarea populară și reunirea cu Țara**. Această reunire **nu mai poate fi amânată** și târăgănată, fiindcă ne slăbește și mai mult și nu mai poate fi **lăsată nu știu pentru când și pentru cine**. Acele ieșiri masive ale populației sub genericul „Demnitate și Adevăr”, precum și alte mitinguri numeroase au loc, în fond, tot în interesul unor persoane, oameni de afaceri și politicieni. Deci, aceste mișcări ale maselor populare nu pot rezolva interesele strategice ale Republicii Moldova și populației acesteia. Numai o inițiativă populară masivă, având drept scop reunirea cu Patria-mamă, ne-ar scăpa de la dispariție. Cu atât mai mult că Federația Rusă are de gând să schimbe electoratul din R. Moldova, mărindu-l cu populația din stânga Nistrului, unde predomină ucrainenii și rușii (cam 60%), iar moldovenii de acolo, istoric, sunt orientați către Est. Pentru a salva situația, cei de la București și Chișinău, urgent, trebuie să-i încadreze pe basarabenii din România, inclusiv pe feciorii și nepoții acestora (nu mai puțin de 2 milioane de concetățeni), să-și dobândească și cetățenia statului Republicii Moldova. Aceasta-i o forță reală și majoră și ea trebuie încadrată în procesul de salvare a Basarabiei.

Profesorul și analistul Dan Dungaci, care e prezent cu articolele sale despre Republica Moldova, menționa în mai 2015, că acest stat, ca niciodată, a ajuns să aleagă între o regiune a imperiului Nou Rus și o provincie a României. Și fostul președinte Chiril Lucinschi, într-o emisiune la postul de televiziune M1 (Chișinău), la întrebarea: mai crede în statul pe care l-a condus? A răspuns că înainte credea, acum nu mai crede (aprilie, 2015), iar V. Putin nu o singură dată a menționat că R. Moldova, ca stat, nu s-a confirmat.

Omul de rând, basarabeianul trebuie să conștientizeze foarte serios și responsabil că V. Putin „nu aruncă cuvinte în vânt”. Acest „țar” nou al Rusiei și regimul lui e ca și Mussolini și Hitler, politic este foarte bolnav de expansionism, iar biologic – un paranoic. Aceștia-s foarte impredictibili și periculoși. Așa-i statul Republica Moldova și problemele cu crizele sale cronice ce îl macină, îl apropie de sfârșit.

Crize sunt și în alte țări, însă nu așa distrugătoare, ca în Republica Moldova. Apoi, și în lume, încă nu au fost depășite, totalmente, consecințele crizei economico-financiare ce a luat naștere, în 2007, în SUA, iar în 2008, a devenit mondială. E o criză mai grea și de durată mai mare decât depresia mondială din anii 1929-1933. Această criză are și unele consecințe pentru știința economică măcar prin faptul că unii economiști sunt în căutarea unor noi paradigme ale științei economice (printre aceștia, se află și compatriotul nostru, academicianul Dumitru Moldovan, cu noua carte a sa „Economia imaginației creative”). Alții, din contra, declară că economia nu este știință. Și dacă ea nu este știință, apoi ce învață tineretul studios la facultățile și universitățile economice? Desigur, aceștia nu au dreptate măcar prin faptul că știința economică este o știință socială și nu avem dreptul să cerem de la o știință socială, ca și de la o știință exactă, precisă. În aceasta constă, în primul rând, greșeala celor care neagă știința economică. În al doilea rând, la etapa actuală, știința economică ne transmite un semnal de alarmă, că ea se află într-o fază a propriei crize. Trebuie să ne încadrăm în niște cercetări mai profunde, mai globale și mai complete. În fond, în mai multe centre universitare și științifice din lume, anume astfel de studii și cercetări au loc. În ultimii ani apar noi lucrări economice originale și necesare. În acest sens, am putea menționa cartea profesorului **Thomas Sedleacek**, apreciată de opinia publică științifică drept una din cele mai importante cincisprezece minți din lume în economie. Cartea are un titlu foarte apropiat de problemele actuale: „**Economia binelui și răului**”, generată de natura ființei umane.

În al treilea rând, această fază de criză a științei economice este generată și de natura sistemelor economice existente. Apropo, și în fizică, știință exactă, sunt sisteme ce nu funcționează întocmai. Acest fenomen al fizicii clasice a fost descoperit de mai mulți fizicieni încă în ajunul Celui de-al Doilea Război Mondial, dar aceasta nu ne permite să declarăm că fizica nu este știință. Tot așa și cu știința economică, sistemele căreia se bazează, preponderent, pe formule matematice, formule care sunt precise doar în condiții ideale. În economie, însă, predomină fenomene imprevizibile, apoi mai intervin purtarea și acțiunea omului etc.

În al patrulea rând, s-a dovedit a fi mai puțin corectă, ba chiar greșită, uneori, opinia economiștilor că piața reglează totul, că ea rezolvă toate contradicțiile în felul „Ochiului invizibil” al lui Adam Smith. În plus, în perioada predominării teoriei și practicii „liberalismului economic” al școlii Milton Friedman (1912-2006), rolul pieței a fost adus la fetișism. De aceea, au și survenit unele consecințe negative, iar prognozele economiștilor s-au dovedit a fi departe de realitate.

Înainte de a trece la ultimele noțiuni ale titlului expunerii în cauză, la instruire și gândire economică, să ne întoarcem la statul Republica Moldova, stat aflat în slăbire și criză cronică. Într-un **stat-criză**, așa putem numi Republica Moldova, instruirea și gândirea economică, de regulă, nu pot fi aceleași ca într-un stat prosper cu tradiții universitare și cu școli de cercetare economică. Despre instruire și gândire economică, în Republica Moldova, m-am referit mai profund și concret la simpozionul internațional din cadrul ASEM din septembrie 2012 (3) și în recenzia noastră la cartea profesorului Dumitru Moldovan (4).

Din septembrie 2012 până astăzi, mai 2015, au trecut 2 ani și 8 luni. În acest timp, au fost implementate noi planuri de studii, însă, nu s-a ținut cont de breșele din curriculum, despre care noi am vorbit la acel simpozion și anume:

- Slăbirea instruirii profunde economice în baza gândirii abstracte în urma lichidării Catedrei de Teorie Economică și, respectiv, a cursurilor de teorie economică. S-a demonstrat de savanți renumiți că „Macroeconomia” nu reprezintă teoria economică. Mai mult, **Paul Krugman**, de exemplu, Laureat al Premiului Nobel, ne demonstrează că „în ultimii 30 de ani, macroeconomia s-a dovedit a fi, în cel mai bun caz, surprinzător de inutilă, iar în cazul cel mai rău – pur și simplu, dăunătoare”(5), deși Domnia sa este autor al unui manual de macroeconomie.

- Ciclu teoretic în instruirea economiștilor (disciplinele corespunzătoare din curriculum) nu are finalizare logică. Disciplinele acestui Ciclu rămân „atârnat” și izolate una de alta. Ceea ce unește toate disciplinele teoretice și servește drept punte pentru disciplinele aplicative este cursul „Sisteme economice”, care este negat în școala

economică superioară națională, deși importanța acestei discipline a fost remarcată de oamenii de știință mai ales în perioada crizei economice mondiale.

- Se păstrează și, în continuare, Ciclu de 3 ani de studii pentru diploma de licență, ceea ce este insuficient. Acest Ciclu trebuie să fie de 4 ani.

- Așa și nu are loc integrarea instruirii studenților în cercetarea științifică universitară (un profesor universitar împreună cu un grup de studenți efectuează cercetări teoretice, metodice și practice). În felul acesta, biblioteca universitară revine la funcția de laborator de bază, dar nu Internetul, iar teza de licență nu va fi copiată.

- Rămâne și în continuare, în afara curriculumului, pregătirea intelectuală a tineretului studios etc.

Din cele menționate, reiese că, fără o catedră de economie teoretică fundamentală, nu vom mișca „carul din loc”, iar gândirea economică a economiștilor va rămâne la nivelul existent. Apoi, e nevoie urgentă de depășirea modelului actual de „supraviețuire” a universității, când catedra, în realitate șeful acesteia, nu poate să utilizeze modele contemporane, fiindcă condițiile ce predomină într-un stat slab, corupt și în crize cronice impun șefii de catedre să rezolve, mai întâi de toate, problemele sociale ale colectivului. De aici și survine stagnarea catedrelor și planurile de studii depășite.

Modelul existent de funcționare a catedrelor universitare este, deci, departe de a fi competitiv, deoarece competitivitatea are loc acolo, unde funcționează concurența. Prin aceasta se explică și faptul că s-a format un decalaj între dotarea cu tehnică și condițiile contemporane de studii în ASEM și pierderea locului de frunte din rândul celor mai prestigioase universități din R. Moldova.

Și în sfârșit, în universitățile din R. Moldova este utilizat incorect principiul „apolitismului”. În universitate, nu trebuie promovată politica unor partide, însă, când statul e pe cale de dispariție, când el este corupt și când este lichidată securitatea lui, aceasta nu înseamnă că studentul nu trebuie să fie informat corect despre ceea ce se-ntâmplă în stat, despre maladiile acestui stat, cum e și cazul Republicii Moldova. „Apolitismul, ne spune Monica Lovinescu, este, de fapt, o formă rușinoasă de politică”,

este „politica dezertării”, constată Vladimir Tismăneanu. Prin această instruire de „dezertare”, putem explica indiferența și pasivitatea cetățenilor.

Bibliografie:

1. CHIRCĂ, Sergiu. *Basarabia. Unknown to the West*. Editura Arc, Chișinău, 2013. Chircă Sergiu. *Fenomen Basarabia*. Editura Arc, Chișinău, 2013
2. Независимая газета. Москва, 31 марта 2015 г.
3. CHIRCĂ, Sergiu. *Instruirea economică: aspectul abstract, cultural, aplicativ* – Conferință științifică internațională, Editura ASEM, Chișinău, 2012, vol. I, p. 29-33.
4. CHIRCĂ, Sergiu. *Economia imaginației creative sau nașterea unei paradigme științifice*. – „Literatura și Arta”, 22 ianuarie 2015.
5. MOLDOVAN, Dumitru. *Economia imaginației creative*. Editura Știința – Arc, Chișinău, 2014, p.142.